

नृत्रवजं

पदन्यासः १ । श्रीविद्याविषये वशिष्वादि १ नव-
योन्यात्मक २ पीठ ३ तन्त्र ४ पञ्चदशी ५
बोद्धशी ६ संहार ७ स्थिति ८ दृष्टि ९ नाद १०
बोद्धा ११ गणेश १२ अह १३ नचत्र १४
योगिनी १५ राशि १६ त्रिपुरा १७ बोद्धश-
नित्वा १८ कामरति १९ दृष्टिस्थिति २० प्रकट-
योगिनी २१ आयुध २२ न्यासाः । तारा-
विषये रुद्र १ अह २ लोकपाल ३ न्यासाः ।
एतेषां प्रमाणानि तन्त्रसारादौ द्रष्टव्यानि ॥
बुद्धः, पुं, (न्युज्जाते इति । नि + उज्ज गतौ +
चच् ।) सामवेदे नियतप्रणवषट्कम् । दीर्घ-
वानयमिति नयनानन्दः । इत्यमरभरतौ ॥
सम्यक् । मनोज्ञः । इति मेदिनी । खे, २ ॥
न्युज्जं, क्ली, (न्युज्जति अधीमुखीभवतीति । नि +
उज्ज + अच् ।) कर्मरङ्गफलम् । इति मेदिनी ।
जे, १२ ॥ आहादिपात्रभेदः । इति शब्दरत्नावली ॥
तथा च गोभिलः । प्रथमे पात्रे संसवान् सम-
वनीय पात्रं न्युज्जं कुर्यात् पिष्टभ्यः स्थान-
मसीति । प्रथमे पात्रे पिष्टपात्रे । संसवान्
पितामहादिपञ्चार्धपात्रस्य शेषजलानि । समव-
नीय क्रमेण स्थापयित्वा तत्पात्रस्य प्रतितामह-
पात्रेणाच्छादनमाह शौनकः । प्रतितामह-
पात्रेण पिधाय प्रतिष्ठापयतीति । याज्ञवल्क्ये-

नृत्रवजः

नापि तत्पात्रस्याधःस्थत्वाभिधानात् पात्रा-
न्तरेण पिधानमाचिप्तम् । तथा च याज्ञ-
वल्काः ।
“दत्तार्थं संसवांस्तेषां पात्रे कृत्वा विधानतः ।
पिष्टभ्यः स्थानमसीति न्युज्जं पात्रं करोत्यधः ॥”
विधानतः यथापूर्वं स्थापितं क्रमेण । तेन
प्रपितामहपात्रेणाधःकृतं पिष्टपात्रं ऊर्ध्वमुख-
मवशिष्टं न्युज्जं करोति । तत्र्यासञ्च । पिष्ट-
पात्रे निधायथ न्युज्जसुत्तरतो न्यसेत् । इति
मत्स्यपुराणवचने न्यसेदित्यत्राख्यातोपस्थापित-
कर्तुं त्वामपार्थं कर्तव्यः । इति आहृतत्वम् ॥
न्युज्जः, पुं, (नि + उज्ज + अच् ।) दभंमयसुक् ।
इति मेदिनी । जे, ११ ॥ (यथा,—
“शयनासनयानानामुत्तानानान्मु दर्शनम् ।
न्युज्जानामितरेषाञ्च पात्रादीनामशोभनम् ॥”
इति वाभटे शारीरस्थाने । ६ । २३ ॥)
कुशः । सुक् । इति हेमचन्द्रः ॥
न्युज्जः, त्रि, (न्युज्जति अधीमुखीभवतीति । नि +
उज्ज + अच् ।) कुजः । अधीमुखः । इति
मेदिनी । जे, १२ ॥ (यथा, हरिवंशे ६ । ६१ । ६ ।
“स तत्रैकेन पादेन शुकटं पथेवर्षयत् ।
न्युज्जं पयोधराकाङ्क्षी चकार च करोदच ॥”
रुजा मुयः । इत्यमरः । २ । ६ । ६१ ॥

नृस्थिमा

रोगेण वक्रोक्तपृष्ठाधीमुखपुरुषादिः । इति
भरतः ॥
न्युज्जखड्गः, पुं, (न्युजेः खड्गः ।) कुजखड्गः ।
वाका तरवार इति भाषा ॥ तत्पथ्यायः ।
कटीतलः २ । इति त्रिकाण्डशेषः ॥
न्यूनं, त्रि, (न्यूनयति । नि + ऊन परिहाये +
अच् ।) गङ्गम् । (यथा, महाभारते । १३ ।
१४३ । ४६ ।
“एतैः कर्मफलैर्द्विवि । न्यूनजातिकुलोद्भवः ।
शूद्रोऽप्यागमसम्पन्नो द्विजो भवति संस्कृतः ॥”
ऊनम् । इत्यमरः । ३ । ३ । १२७ ॥ (यथा,
मनुः । ८ । २०३ ।
“नान्यदन्येन संदृष्टरूपं विक्रयमर्हति ।
न चावारं न च न्यूनं न दूरे न तिरोहितम् ॥”
नूनपञ्चाशद्भावः, पुं, (न्यूनपञ्चाशतः ऊनपञ्चा-
शद्भायुर्ना भावो यच्च ।) ऊनपञ्चाशद्भावः ।
पागल इत्यर्थः । यथा,—
“उदीरितेन्द्रियो धाता वीजाचक्रे यदात्मजाम् ।
तदैव न्यूनपञ्चाशद्भावा जाताः शरीरतः ॥”
इति कालिकापुराणे द्वितीयाध्यायः ॥
नृस्थिमाली, [नृ] पुं, (नृणामस्थिमाला नृस्थि-
माला सा अस्थस्येति । इतिः ।) शिवः । इति
त्रिकाण्डशेषः ॥ नरास्थिमालाविशिष्टे, त्रि ॥